

‘In vrede mag ik vrijuit gaan’ – de tekst van Simeon

Voorganger: Ds. Heleen Weimar

Lezingen:

1^e schriftlezing: Jesaja 49, 5-13

2^e schriftlezing: Lucas 2,25-39

Gemeente van Jezus Christus,

In onze serie ‘Mijn tekst – belangrijke Bijbelwoorden in het leven van mensen’ richten we ons, op deze eerste zondag in het nieuwe jaar, op de tekst van Simeon.

Zijn tekst komt uit Jesaja, en wel uit het middendeel, dat ook wel het boek van de tweede Jesaja, Deuterokesaja wordt genoemd. Wanneer Jozef en Maria hun kind Jezus meenemen naar de tempel in Jeruzalem, om daar een offer te brengen en hun kind op te dragen aan God, dan is Simeon de eerste die hen daar verwelkomt. Hij neemt het kind in zijn armen en begint te zingen. Het is een kort maar krachtig lied dat hij zingt. Met zijn lied zegent hij de Eeuwige. Dat doet hij met woorden en zegswijzen die allemaal afkomstig zijn uit het boek van de tweede Jesaja. ‘Uw dienaar’, ‘vrijuit laten gaan’, ‘in vrede’, ‘zien met eigen ogen’, ‘uw reddend werk’, ‘ontsluiering’, ‘licht voor de volken’, ‘glorie voor Israël’ – het zijn stuk voor stuk Jesajaanse uitdrukkingen. Van al deze uitdrukkingen, die samen Simeons lied vormen, lichten we vanmorgen vooral de eerste regel eruit: ‘Gebieder, nu laat gij uw dienaar vrijuit gaan, in vrede, naar uw woord.’

We zullen zien dat zijn tekst ook voor ons van betekenis kan zijn, dat wij er iets in kunnen herkennen en er iets van mee kunnen nemen, staande op de drempel van een heel nieuw jaar.

Het lied van Simeon is vooral bekend geworden als avondlied.

‘Nu laat Gij, Heer, uw knecht,
naar ’t woord hem toegezegd
thans heengaan in vrede.’

Dit ‘heengaan’ werd vaak als sterven opgevat. De heilige Geest, zo vertelt Lucas, had immers aan Simeon doen weten, dat hij de dood niet zou zien, voordat hij Gods gezalfde zou hebben gezien. Vandaar de link tussen heen laten gaan en sterven. Vandaar ook dat Simeon op schilderijen vaak als een oude man wordt afgebeeld (door Rembrandt bijvoorbeeld!)

Avondliederen, die God vragen om een rustige slaap, bevatten vaak ook toespelingen op het uiteindelijke inslapen bij de dood. Bijvoorbeeld het bekende lied op de melodie van de canon van Tomas Tallis *O Heer mijn God, ook deze nacht zij lof en eer U toegebracht*. Het bevat ook het volgende couplet:

‘Neem mij de last van doodsangst af,
dat ik te ruste ga in ’t graf.
Leer mij te sterven, dat ik mag
vrolijk verrijzen op uw dag.’

In de getijdediensten in de kloosters werd en wordt de lofzang van Simeon, in het Latijn beginnend met de woorden *Nunc dimittis*, gezongen aan het einde van de avond. In de Anglicaanse kerk wordt het *Nunc dimittis* dagelijks gezongen in de *Evensong*. Het *Nunc dimittis* van Stanford dat de cantorij zal zingen, stamt uit deze Anglicaanse traditie. Een lied dus om de dag mee af te sluiten. Een lied ook om mee vooruit te blikken op het einde van het leven. ‘Nu kan ik rustig sterven. Want mijn ogen hebben uw heil gezien.’

Aan de wijze waarop de lofzang van Simeon de laatste jaren is berijmd, kunnen we zien, dat deze associatie van heengaan met sterven nu veel minder wordt gemaakt dan vroeger. Tom Naastepad heeft het in zijn berijming, lied 159a in het nieuwe liedboek, over ‘vrijgekocht worden’. Sytze de Vries spreekt in lied 159c van ‘vrijuit laten gaan’. ‘Meester, nu laat gij uw dienaar los’ vertaalt De Naardense Bijbel. ‘Losmaken’, ‘verlossen’ dat is dus de grondbetekenis van dit werkwoord. (Apoluô en het eraan verwante woord lutrôsis zijn een weergave van het hebreeuwse woord ga’al / g^eoela.) Wanneer dit werkwoord bij Deuterokesaja gebruikt wordt is er nooit sprake van het einde van een weg, van iemands levensweg, maar juist van het begin van een weg of van een nieuwe weg. Het boek van de tweede Jesaja was bestemd voor de periode van de Babylonische ballingschap. De wanhoop van de ballingen, maar ook van de achterblijvers in Judea was groot. Er was weinig vertrouwen dat de ballingen ooit weer terug zouden keren. ‘Aan Babels stromen zaten wij, daar weenden wij.’ In die situatie zijn de woorden van de tweede Jesaja zeer troostend en bemoedigend. God wordt bij Deuterokesaja ‘de Verlosser van Israël’ genoemd. Er worden vergelijkingen getrokken met verlossing in het verleden, de bevrijding uit het slavenhuis Egypte. Hierop baseert de tweede Jesaja de verwachting dat God zijn volk ook nu weer zal verlossen. Steeds wanneer er in DJ sprake is van verlossing (en ook van redding/heil), dat staat dat in verband met beweging, met het gaan van een weg. Wanneer er bij Deuterokesaja sprake is van verlossing (en ook van redding/heil), dan wordt dat niet beschreven als

eindpunt, als een tot rust komen, maar dan staat het juist in verband met beweging, met het gaan van een weg. Deze weg, die het verlorene volk mag gaan, wordt vergeleken met de weg door de Rietzee, het 'pad door machtige wateren' (Jesaja 43,14-21). Het betreft ook de weg van de terugkeer tot God: 'Keer terug naar Mij, want ik heb je verlost' (Jesaja 44,21-23). Ook is er sprake van de weg van de geboden: 'Zo heeft gezegd de Ene, je verlosser... die je de weg wijst op de weg die je gaat...' (Jesaja 48,17-18). Uiteindelijk gaat het om de weg van de ballingen en verstrooiden naar het thuisland: 'Mogen wie de Ene vrijkocht terugkeren, met jubel in Sion aankomen...' (Jesaja 51,9-11). En dan is er ook nog de beschrijving van de weg van Gods koninklijke intocht in Sion: 'Al je verspieters verheffen hun stem, jubelen tezamen,- want zij zien oog in oog hoe de Ene naar Sion terugkeert.' (Jesaja 52,7-10). Verlossing wordt bij Deutero-Jesaja dus niet beschreven als eindstation, maar juist als vertrekpunt en als route.

Zo is dat ook, wanneer verderop in het Lucasevangelie de woorden losmaken en verlossing voorkomen.

Lucas vertelt van een man met destructieve stemmen in zijn hoofd. Jezus bevrijdt hem daarvan. De man smeekt Jezus bij hem te mogen blijven, maar Jezus *laat hem los* en zegt: 'Keer terug naar je huis en verhaal al wat God je heeft gedaan' (Lucas 8,27-39).

Ook is er sprake van een vrouw die lijdt onder een ziekmakende geest, waardoor ze al achttien jaar is kromgebogen. Op sabbat roept Jezus haar toe: 'Vrouw, *je bent verlost* van je ziekte!' Ze richt zich op en brengt God alle eer. Maar er ontstaat discussie over de vraag of dat wel mag, genezen (werken) op sabbat. Jezus' felle reactie luidt: 'Oordeelompjes, *maakt* niet ieder van u op de sabbat zijn os of ezel *los* van de kribbe, leidt hem weg en geeft hem te drinken? Maar dan zij, die een dochter van Abraham is, en welke de satan - zie - achttien jaren gebonden heeft gehouden,- moest zij niet op de dag van de sabbat *worden losgemaakt* uit deze gebondenheid?' (Lucas 13,10-17).

In het derde voorbeeld wordt verteld hoe Jezus, eveneens op sabbat, een man geneest die lijdt aan waterzucht. 'Hij neemt hem vast en heelt hem, dan *laat hij hem los*.' Jezus verduidelijkt zijn handelwijze met de vraag: 'Als bij zomaar iemand van u een zoon of een os in een put valt, zal hij hem niet onmiddellijk omhoogtrekken, op de dag van de sabbat?' (Lucas 14,1-6).

In al deze gevallen staat de verlossing niet aan het einde van het leven, maar luidt juist het begin van een nieuw leven in. De van hun ziekten verlorene mannen en vrouw kunnen nu echt gaan leven.-

Daarnaast duidt ook het begrip vrede bij de tweede Jesaja niet op een statische toestand, maar heeft, net als verlossing, te maken met beweging, het gaan van een weg. Zo wordt de opmars van Cyrus (de Perzische

vorst die het mogelijk maakte, dat de ballingen weer naar hun eigen land konden terugkeren) als volgt beschreven: 'Hij achtervolgt hen (koningen), trekt verder in vrede,- over een gewoon pad komt hij met zijn voeten niet' (Jesaja 41,3). Vrede wordt door de tweede Jesaja, in verband met het leven naar Gods geboden, geschilderd als een stromende rivier: 'Was je maar opmerkzaam geweest op mijn geboden,- dan was je vrede nu als een rivier, je gerechtigheid als de golven van de zee' (Jesaja 48,18). Ook met de terugkeer van de ballingen is het begrip vrede verbonden: 'Ja in vreugde zult ge wegtrekken, in vrede worden voortgeleid' (Jesaja 55,12).

Vrijuit mogen gaan in vrede beschrijft dus niet het einde van een weg, maar het begin. Simeon bezingt zijn verlossing, waardoor hij die weg van vrede kan inslaan.

Nu laat Gij uw dienaar vrijuit gaan,
in vrede, naar uw woord,
want mijn ogen hebben gezien
uw reddend werk...

Simeons verlossing, dat hij vrijuit kan gaan, heeft dus alles te maken met wat hij heeft gezien.

Wat is het dan, dat Simeon heeft gezien? Volgens het verhaal gewoon een pasgeboren baby, het kind van arme ouders, gezien het eenvoudige offer dat ze brengen.

Maar in een helder ogenblik, verlicht door Gods Geest, zag Simeon meer. De lichtglans van Gods aangezicht zag hij weerspiegeld in dit kind. Hij wist: een lichtende persoonlijkheid zal deze Jezus zijn. Dit kind is een toorts, een lichtdrager. Dit beeld van licht, dit visioen van licht roept allerlei verwachtingen op. Want wat doet licht? Wat brengt het teweeg?

Licht ontmaskert. Wat het daglicht niet verdragen kan, wordt ontmaskerd door het licht; onrecht, gesjoemel, haat en nijd.

Licht geeft hoop. Het is een teken van leven voor wie verkeren in duisternis en schaduw van de dood. Met licht zie je waar je loopt. Met een lamp voor je voet en een licht op je pad, kun je verder. Bij licht komen de dingen in een ander licht te staan dan in het pikkedonker van een doorwaakte nacht; wat een afgang lijkt, blijkt een opgaande beweging; wat verlies leek, wordt winst; wanhoop slaat om in hoop. Dit is wat Simeon ziet in de ogen van het kind. Dit is wat hij verwacht dat er zal gaan gebeuren. Dat er verhelderend, ontmaskerend, hoopgevend licht op zal gaan. Daarom zegent hij zijn God met een lied.

Maar ondertussen is er in zijn situatie en die van Hanna en van de mensen rondom hem van zichtbare redding en verlossing eigenlijk geen sprake. De Romeinse bezetters zijn niet opeens verdreven. Er is ook niet duidelijk sprake van bevrijding van innerlijke

bezitters, kwade neigingen, angsten, schuldbesef.

Wat houdt die verlossing dan in, waarvan Simeon zingt; die verlossing waardoor hij vrij is om te gaan op de weg van de vrede? Ik denk dat de glimp van het komende licht dat Simeon heeft gezien in het kind in zijn armen hem voorgoed verlost heeft van zijn moedeloosheid, van de ontgoocheling, van zijn wanhopen aan Gods trouw en de mogelijkheid van menselijke goedheid, verlost van alle desillusie, van opkomend cynisme ook misschien. Ik denk dat Simeon door wat hij zag vrijuit de weg van de hoop kon inslaan. De weg van de hoop, die bij de tweede Jesaja ook de weg van de vrede wordt genoemd, of de weg van de geboden, of de weg van de terugkeer naar God of de weg van God naar ons toe.

Gaande op die weg loopt Simeon vooruit op wat hij heeft gezien, zal hij zich laten leiden, zijn koers laten bepalen door het visioen dat hij kreeg. Zoals in het gedicht van Huub Oosterhuis:

wij lopen vooruit
op wat nog niet is
wij spelen in
op uw toekomst
zeggen en zingen

alles is goed
wat gij hebt gemaakt
langzaam en moeizaam
in hoop en vrees
werken wij uw belofte uit
bouwen wij aan een stad van vrede
de nieuwe schepping
waar gij ons licht zijt
alles in allen.
(uit: *Bid om vrede*)

De tekst van Simeon 'In vrede mag ik vrijuit gaan' beschrijft dus niet het einde van een weg, maar het begin ervan, of het verloop. Simeons tekst lijkt niet zozeer op een avondlied, maar veel meer op de klassieke woorden van de wegzending, aan het einde van een kerkdienst: 'Gaaf dan heen in vrede, dragende de zegen van onze God.' Na de dienst is het niet afgelopen, dan begint het pas. Dan begint onze dienst in de wereld.

Als het goed is, zijn we daar dan voor toegerust, is onze hoop gevoed door vonken licht uit liederen en verhalen en zijn de angsten van ons hart verdreven door de heldere vlam van Gods vrede.

Amen

Figuur 1: Simeon, pentekening Rembrandt ca 1640